

İLKÇAĞ FELSEFESİNDE FAYDACILIĞIN TEMELLERİ

Esra YILDIZ TURAN*

ÖZET

Bu makalede, faydacı ahlak anlayışının İlkçağ Felsefesinde nasıl ele alındığı çalışılmıştır. Antikçağda geliştirilip yaygınlaştırılan bu faydacı düşünceler, Demokritos, Aristippos ve Epiküros'un görüşleri ekseninde ele alınmıştır. Bu üç filozofun görüşleri daha sonra İngiliz filozofları tarafından temel alınarak faydacılık ekolü sistemli bir kimlik kazanmıştır. Hazcı, mutlulukçu ve faydacı ahlak anlayışları felsefe tarihi boyunca değişik biçimlerde de olsa çok fazla gündeme getirilmiştir. Öyle ki, faydacı ahlak anlayışının temellerini ilkçağ felsefesinde aramamız doğru olacaktır. Faydacı ahlak anlayışı için bir temel arayışına girdiğimizde işe Demokritos'la başlamamız gerekecektir. İlkçağdan Yeniçağa kadar değişik tarzlarda birçok mutlulukçu ahlak kuramı ortaya konulmuştur. İlkçağda, genellikle bireyci bir konuma sahip olan bu kuramlar, yeniçağda daha çok toplumsalcı bir kimliğe bürünmüştür.

Anahtar Kelimeler: Faydacılık, Demokritos, Aristippos, Epiküros
Foundation of Pragmatizm in Antiquity Philosophy

ABSTRACT

This article studies how pragmatist ethical understanding is worked out in ancient times. This approach that was developed in antique era was themed in the works of Aristippos, Demokritos, Epiküros. This approach was later on taken by English philosophers and turned into a pragmatist thinking system. The ethical philosophies of hedonism, utilitarianism and eudemonism have massively been the subject matter throughout the history of philosophy. Indeed, roots of the ethical philosophy of utilitarianism even go back to the ancient time. When the foundation of ethical philosophy of utilitarianism is to be identified, we need to start with analysing the works of Democritus. From the ancient time to the modern ages, there were various theories of utilitarianism in discussion. While it was more individualised during the ancient time; it became a communal theory in the modern age.

Key Words: Pragmatism, Aristippos, Demokritos, Epiküros

* Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi, Arş. Gör. Erzurum e-mail: esrayildiz@atauni.edu.tr

GİRİŞ

Mutluluğun temel hedefinin bizzat kendisi ile birey, haz ve mutluluk ilişkisi eski tarihlerden bu yana farklı tarihsel dönemlerde ele alınıp, tartışılmıştır. Bireyin var olan faydasını artırma arzusu ve fayda ile mutluluk arasında doğrudan bir ilişki kurma fikrinin özellikle antik Yunan felsefesinde somutlaştığını söyleyebiliriz. Aristippos'un ve Epiküros'un öğretilerinde yoğun bir şekilde konu edindikleri zevk, acı, fayda ve mutluluk gibi kavramlar Yunan öğretilerini daha sonra aydınlanma dönemini ardından da faydacı felsefeyi derin bir şekilde etkisi altına almıştır (Sarfati, 2005; 105).

Hazcı, mutlulukçu ve faydacı ahlak anlayışları felsefe tarihi boyunca değişik biçimlerde de olsa çok fazla gündeme getirilmiştir. Dolayısıyla faydacı ahlak anlayışını ilkçağ felsefesine kadar götürebiliriz. Faydacılığın ilkçağ temellerine baktığımız zaman Demokritos'la başlamamız doğru olacaktır. Bunun yanı sıra Aristippos ve Epikür'ün hazcılığında da yine faydacı motifleri görebiliriz. Felsefe de hazzı en yüksek değer olarak ortaya koyan düşünceye hedonizm denir. Hedonizm kavramı, Yunanca haz anlamına gelen hedon kelimesinden türetilmiştir. Denilebilir ki faydacı görüşler insanın düşüncesi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Fakat kökleri Eski Yunan Felsefesine kadar uzanan hazcı, mutlulukçu ve faydacı ahlak anlayışlarının sistemli bir şekilde savunulması temel olarak İngiliz düşünürleri tarafından yapılmıştır.

ESKİ YUNAN FELSEFESİNDE FAYDACILIK

Yunan ahlak öğretilerinde belli bir yeri olan mutçuluğun (eudaimonism) kurucusu olarak değerlendirilebilecek olan Demokritos kendinden sonra gelen bütün Yunan Ahlak felsefesine etkisi altında bırakmıştır (Gürbüz, 2012; 9). Demokritos M.Ö 460 yılında doğmuş ve yapmış olduğu uzun seyahatlerle tanınmıştır (Cevizci, 1998; 47). Demokritos hazcılık teorisine temel oluşturabilecek fikirler ortaya koymuştur. “Onun ahlak ile ilgili görüşleri akılcı, ölçülü ve dengeli bir ahlak anlayışını öngörmektedir” (Arslan, 2008; 337). Demokritos'un ahlak yazılarına baktığımızda, onun çok fazla deneyimler yaşadığını, gözlemler yaptığını ve ciddi ahlak ilkelerine vardığını görüyoruz. Demokritos, haz elde etmeyi ve acıdan kaçınmayı insanoğlu için en değerli şey olarak göstermiştir. Fakat bu kavramlar hakkında yeterli açıklamalarda bulunmamıştır (Akarsu, 1998; 34-35). “Demokritos'un hedonizmi temiz ve asil bir hedonizmdir. Ona göre, kim mutlu olmak istiyorsa o zaman yararına olanla-olmayanı ayırt edebilmelidir” (Gökberk, 2000; 37)

Demokritos'a göre insanın artık kendisi için en yararlı olanı seçmeyi bilmelidir. Haz ve acı insan hayatının önemli kriterlerindedir. Yararlı ve yararsızın ölçüsü de yine haz ve acıdır. Ona göre ruh sürekli mutluluk ve haz peşindedir. Mutluluk ise özü gereği ruhun değişmez bir dinginlik içerisinde olmasıdır. Mutluluk uyum ve düzenle birlikte var olur. Bunu da akıl sağlar. Ona göre mutluluk ölçülülüktür. Bu yüzden aşırı olan her haz sonunda insanı acıya götürür. Yine Demokritos için duyu hazları kısa sürer. Oysa insanı asıl mutlu eden akıldır. Ona göre her zevk aynı değerde değildir hatta sadece araçsız haz ve acıya göre davranan bir kişi ancak deli olabilir. Oysa akıllı insan doğru olanı yararlı olanda arar. Yine yarar kavramı da Demokritos'a göre en üstün amaçla ilgili olarak ortaya koyulmalıdır. İşte bu üstün amaç ise ruh huzurudur. Bunun ise ılımlı bir hazla sağlana bileceği görüşündedir (Arslan, 2008; 337-338).

Demokritos'a göre hayatın temel amacı, ruhun dingin olduğu zamandaki mutluluktur. Fakat bu mutluluk haz ve acı tarafından belirlenmelidir. Ona göre, bu amaca ulaşabilmek için var olan hazlar arasında ayırım yapmak gerekir. Duyusal hazlar ve duyu ötesi hazlar arasında fark vardır. Duyusal hazlar göreceli olarak iyidir fakat duyu ötesi hazlar mutlak bir biçimde iyidirler. Demokritos bundan dolayı her hazzı değil de ahlakça güzel olana bağlı olan hazzı seçmek gerektiği görüşündedir. Ayrıca gerçek mutluluğa bilgi ve manevi değerler ile ulaşılabilceğini savunur (Gürbüz, 1992; 9-10). Demokritos, insan için, hazzın değerli, acının ise kaçınılması gereken bir şey olduğunu söylemiş olsa da, o, haz ve acının özünün ne olduğuna ve nereden kaynaklandığına dair bir soruşturmaya gitmemiştir. Demokritos, belli bir takım ahlak kuralları oluşturmasına rağmen, daha ileriye gidip bu kuralları bilimsel bir dayanağa oturtmamıştır. Bu yüzden, Demokritos denince akla ilk olarak onun fizik ve doğa hakkındaki görüşleri gelmektedir.

Demokritos'un, insanın temel amacı olarak, ruhun iyi durumda olmasını ilk olarak ortaya atması, onu etik konusunda onu bir geçit filozofu yapmıştır. Mutluluğun insanın içiyle alakalı bir şey olduğunu ve ahlaki olanın autonomisi düşüncesini ilk defa ortaya koyan Demokritos olmuştur. O, bir sistem filozofu olamasa da, sonradan kurulacak olan sistemin çekirdeğini sunmuştur. Öyle ki, ruhun iyi durumda olması ve mutluluk Yunan Ahlak anlayışının temelini oluşturacaktır (Akarsu, 1998; 35). Bu görüşlerinin sonucu olarak, Demokritos, Eski Yunan felsefesinin de yararlı-hazcı olarak değerlendirilebilecek yaklaşımlara da, öncü olmuştur diye biliriz. Kısaca, Demokritos'a göre, insan davranışlarının tamamının amacı salt mutluluğa ulaşmaktır. İnsanı, aradığı bu mutluluğa ulaştıracak eylemlerin temel belirleyicileri ise haz ve acıdır.

Hazcı yaklaşımın İlkçağ Felsefesinde ki önemli düşünürlerinden biri de Aristippos'tur. O, M.Ö 435-356 yıllarında yaşamış olup kyrene okulunun kurucusudur. Onun, ahlakla ilgili olmayan hiçbir şeyle meşgul olmadığını söyleyebiliriz. Aristippos ve öğrencileri mantık ve fizik araştırmaları yerine sadece ahlaki araştırmalara önem vermişlerdir (Akarsu, 1998; 56-57). O ahlak konusunda Sokrates'i örnek almıştır. Ona göre, ahlaki iyi dediğimiz şey, bireysel haz duygusunun ta kendisidir. Yani ahlakın ölçüsü öznel, bireysel duygulardır (Arslan, 2008; 167-168). Aristippos'a göre yaşamın tek amacı ve erdem tek şartı acıdan kaçınmak ve hazza ulaşmaktır. Ona göre insanın hayatta ulaşmaya değer bulduğu tek şey haz olmalıdır (Fromm, 1991; 172). Fakat, insan bu haz duygusunun esiri olmadan, hazdan yararlanmayı bilmelidir (Güriz, 1963; 9-10).

Aristippos'a göre, iyi olan şey şiddetli bir anlık hazdan öteye gidemez. Dolayısıyla her haz, bir haz olması nedeniyle iyidir. Yani Aristippos için hazlar arasında nitelik açısından bir fark söz konusu değildir. Fakat o, bedensel hazlara tinsel hazlardan daha fazla önem verir. Ona göre, yaşamın amacı bedensel hazlarda doyuma ermektir. O bu görüşü ile köktenci (radikal) hedonizmin gerçek manada savunuculuğunu yapmıştır (Gürbüz, 2012; 11-12). Kısaca o, maddi hazlara manevi hazlardan daha fazla değer vermektedir. Çünkü manevi hazlar da işin içine hem geçmiş hem de gelecekle ilgili durumlar girerken maddi hazlarda sadece içinde yaşadığımız anın duyuları söz konusudur. O, haz türleri arasında bir ayırım yapmaz. Onun için önemli olan hazzın şiddeti, sayısı, miktarıdır. O halde Aristippos'un hazzı, niceliksel bir hazzıdır (Cevizci, 2002; 46). Yani, Aristippos'a göre, yaşam boyu bir hazzın peşinden gitmek yerine sadece tek tek hazların peşinden gitmek daha doğrudur. Hayat boyu devam eden ruhsal dinginlik ve manevi hazlar Aristippos'un haz anlayışında kendilerine bir yer edinemezler. Kısaca, insan yalnızca içerisinde bulunduğu ana sahiptir. Bu yüzden de ne geçmiş ne de gelecek için üzüntü ve kaygı duymaya gerek yoktur.

Aristippos, Heraklitos ve Sofistlerin evrendeki her şeyin sürekli olarak oluşum ve değişim içinde olduğu görüşlerinden hareket etmiştir. Bu değişim ve oluş içerisinde insan vücudu da bir değişime uğramıştır. Ona göre, insan vücudunda ki bu değişimler içerisinde sert olanları olduğu gibi yumuşak olanları da vardır. Yumuşak olan hareketler bizde haz verici duygular oluştururken sert olan hareketler acı verici duygular meydana getirirler. Ona göre, bu hareketlerin yokluğunda insan ne haz ne de acı duygusunu hissedebilir. İnsanın temel amacı da acı veren duygulardan elden geldiği kadar uzaklaşmaktır. Öyle ki, Aristippos için mutluluk, hazdır diyebiliriz (Arslan, 2008; 166). Ona göre, bilgi insanın mutluluğa ulaşması için tek şarttır. Bu yüzden bilgi değerlidir.

Yani bilgi, bizi kuruntularımızdan kurtarır, kendi kendimizin bilincine varmamızı sağlar, bizi geçmişe bağlanmaktan korur. Bundan dolayı, bilgi hayattan haz almamızı ve hayatımızı haz içerisinde geçirmemizi sağlayacak önemli bir araçtır. Bilgi, insanın kendine olan güveninin artmasına da sebep olur. Yani bilgili olan insan her durumda mutluluk içerisinde yaşar (Cevizci, 2002; 46). Ünlü yazar A. Bertrand, ahlak felsefesi isimli kitabında Aristippos ve Kirene okulunun hazcılık anlayışını eleştirmiştir. Bernard eleştiri oklarına şu cümleyle başlar: “Bir lezzet ahlakı vardır demek, pek de doğru değildir. Lezzet, kendisi, isteklendirici ve akıcı bir şey olduğundan, bir hayat kuralı veremez”. Ona göre, Aristippos ilk başlarda haz ile ilgili görüşlerini daha ılımlı hale getirmek istemiştir. Bu aşamada, o, erdemli insanın zevkler karşısında içsel özgürlüğünü koruması gerektiğini ve insanın bu hazların mahkumu değil sahibi olması gerektiğini ifade eder. Fakat, yazara göre, Aristippos’un bu yaklaşımı hayalden öteye gidemez. Çünkü hazzın kendinde, zevkleri takdir etmeyi sağlayan bir kural bulunmamaktadır. Hal böyle olunca da Aristippos hırsızlığın, itaatsizliğin ve zinanın bile çoğu aman günah olmadığı sonucuna varır (Bertrand, 2001; 86).

“Görüldüğü gibi, erdem ve bilgi/bilge kavramları da, haz kavramı ölçüt alınarak anlamlandırılmaktadır bu düşünce biçiminde. Buna göre, erdem ve bilginin değeri yaşamın ereği olan hazza ulaşmada bir araç olmasındandır. Bireysel ve duyumsandığı süreyle sınırlı olan hazza, en doğru bir biçimde ancak bilgi aracılığıyla ulaşılabilir. Bilge kişi ise, davranışlarını bu yönde düzenleyip büyük değer verdiği yaşamdan tat alan kişidir. Yaşamın amacının her türlü maddi gereksinimlerin doyurulması olduğunu savunan bu düşünce biçimi, bir yandan Epikür’ün düşüncelerinin oluşumuna katkıda bulunmuş, diğer yandan da, çok sonraları onyedinci ve onsekizinci yüzyıl yararçı düşünürlerince işlenmiş ve kullanılmıştır“ (Gürbüz, 2012; 14).

Diğer bir ilkçağ ahlak filozofu da Epiküros’tur. Epiküros, M.Ö 341 yılında dünyaya gelmiştir. Epiküros, felsefeyi ruh için en iyi ilaç olarak görmektedir. Onun felsefesinin ilkeleri temel olarak Kirenelilerin hazcılığı ve Demokritos’un fizik ve metafiziğinden oluşmaktadır. O, Kirenelilerin hazzın yegane iyilik olduğu görüşünden yola çıkıp, Demokritos’un atom kuramını da kendi hazcı törebiliminin temeli yapmıştır (Sahakian, 1997; 49). Varlık anlayışında maddeciliği, bilgi anlayışında deneyciliği benimseyen Epiküros, ahlak anlayışında ise hazcılığı benimser. Epikürosçuluk, Aristippos ve Kireneciliğin, yani hazzın en yüksek iyi görüşünün geliştirilmiş halidir. O, Aristippos’un hazcı ve yararçı görüşlerine bağlı kalarak, onun görüşlerini daha rasyonel bağlamda ele alıp geliştirmiştir. Epiküros’a göre insanın yaşadığı süreçte tek hedefi, dingin ve mutlu bir yaşama sahip olmaktır. Onun ahlak anlayışının tamamı bu görüş üzerine bina edilmiştir.

“Epiküros’a göre felsefenin ereği insanı mutlu bir yaşama götürebilmektir. Kılıgısal değerleri olmayan, bu amacı gerçekleştirmemize yardımcı olmayan müzik, geometri, aritmetik ve gök bilim gibi bilimler yararsızdır” (Thilliy, 2000; 106). Epiküros’a göre haz, acının yokluğu ile ortaya çıkar. Fakat ortaya çıkan bu hazların hiç biri aynı değere sahip değildir. Ona göre, hazları meydana getiren üç tür arzu vardır. Bazı hazlar hem doğal hem zorunludur, diğerleri doğal fakat zorunlu değildir. Sonuncuları ise ne doğal ne de zorunludur. Ona göre, bu arzular bedensel hazlara yol açarlar (Cevizci, 1998;160). Epiküros, birinci gurupta bulunan hazlar konusunda ölçülü olunmasını söylerken ikinci guruptakilerden vazgeçebileceğini söyler. Fakat üçüncü gurupta bulunan hazlardan kesinlikle kaçınmamız gerektiği görüşünü paylaşır (Gürbüz, 2012; 20). Ona göre, insanı mutlu eden akıldır. Onun benimsediği haz, bir ömür süren hazdır. Ayrıca haz acının yokluğundan başka bir şey değildir. Bunu da kısaca dinginlik olarak ifade edebiliriz.

Epiküros’a göre erdemli kişi, kendisine en çok doyum sağlayan hazlarla, acı veren hazlar arasında ayırım yapan kişidir. Aynı şekilde erdemli kişi hazlar arasında da mantıklı bir seçim yapmayı bilmelidir. Hazlar içerisinde kendisine en çok doyum sağlayan hazzı seçebilmelidir. Bunun yanı sıra ona acı veren eylemlerden en usta şekilde kaçınmasını da bilmelidir. Eğer uğradıkları acı kaçınılmazsa, onu en aza indirebilmelidir. Fakat kimi hazlar içinde bulunduğumuz an için bize doyum sağlarken, ileriki hayatımızda bizi acıya sürükleyebilir. Tam tersi, şuan itibariyle bize acı veren bir eylem bir zaman sonra bizi doyumsuz bir hazza ulaştırabilir. İşte, Epiküros’a göre, erdem sahibi insan bu durumu önceden görebilmelidir. Öyle ki, ona göre, erdemli insanın istemesi gereken, yalın hazlardan oluşan algısal bir yaşamı sürdürebilmektir. Bazı insanlar şansları sayesinde hazza dayalı bir yaşam sürdürseler de yine de akıllı kararlar ile hareket etmek daha doğru ve akılsaldır. Epiküros bu konuda ünlü filozof Demokritos’la aynı görüşe sahiptir. Demokritos’a göre, tüm olaylar atomların eylemleri sayesinde belirlenmiş olsa bile, insanın kendisinde bir seçim yapma yeteneği vardır (Sahakian, 1997; 50). En doğru olanda bu yeteneği kullanarak belli hazlara ulaşmasıdır

“İnsanı hayatı boyunca mutsuzlaştıran, huzurunu kaçırın en önemli etken, ölüm korkusudur. Halbuki Epiküros’a göre ölümden korkarak ruhun dingin yapısını bozmak ve huzursuz olmak boşunadır. Çünkü insan; ruh, ateş, hava ve su gibi, ne olduğu tam olarak Epiküros tarafından da ortaya konmamış olan dört unsurdan meydana gelmiştir. İnsan öldüğünde bu dört unsur dağılarak, çözülür gider. Bu nedenle Epiküros’a göre ne reenkarnasyon ne de ölüm sonrası bir ölümsüzlük söz konusudur. Dolayısıyla ‘ben varken ölüm yok, ölüm varken de ben yokum’ diyerek, ölümden korkmanın gereksiz olduğunu ifade

etmektedir” (Elmalı-Özden, 2011; 186). Öyle ki, Epiküros ölümden korkmanın anlamsız olduğu görüşündedir. İnsan ne zaman ölüm korkusundan uzaklaşırsa, işte o zaman yaşadığı hayattan haz almaya başlar.

Epiküros tinsel hazlara bedensel hazlardan daha fazla değer verir. Buna rağmen o, bedensel hazların varlığını inkar etmez. Sadece, bedensel hazlara karşı zaaf göstermenin doğru olmadığı görüşündedir. Çünkü ona göre, bu türden hazlar insanı acıya ve mutsuzluğa sürükler. Örneğin kişi çok haz alarak yediği bir yemeğin ya da içtiği içkinin ardından, ertesi gün, başında muhteşem ağrılar ya da midesinde bulantılarla uyanabilir

“Hazzın bizim için hayatın en üstün amacı olduğunu söylemekle ne sadece her şeyin tadını çıkarmak isteyen sefihlerin zevklerini, ne de maddi hazları söylemek istiyorum. Bunu yalnız, doktrinimizi anlamayan bilgisiz insanlar, ya da kötülük olsun diye anlamaz görünenler söylerler. ... Mutlu bir hayatı meydana getiren ne ardı arkası kesilmeyen içki alemleri, ne güzel çocukların ve kadınların verecekleri zevk, ne de zengin bir sofranın sunabileceği nefis balıklar ve başka yemeklerdir.;bunu sadece istenmesi ve kaçınılması gerekenlerin nedenini ta derinliğine kadar inceleyen ve ruhu bir kasırğa gibi sarsan boş hayalleri kovan uyanık akıl sağlar” (Epiküros, 2014; 57-58).

Epiküros, ahlak anlayışında ılımlı olmayı ön plana çıkarır. İnsan hayatının her alanında ölçülü davranmalıdır. Öyle ki, insanoğlu beden ve ruhen sağlık içinde olmak için zevk peşinde koşmaktan kaçınmalıdır. Onun düşünce sisteminde en yüksek erdem basirettir. Basiret, hazları sıkıntılardan ayıklamaya yarar. Epiküros’a göre, her haz kendi içinde iyidir. Fakat her haz iyi diye hepsinin tercih edilmesi söz konusu olamaz. Bununla birlikte her acı da kötüdür. Yine, her acıdan da kaçmak gerekli bir şey değildir (Lenoir, 2015; 35). “Zevkleri özenerek seçmeliyiz, onların değerlerini birbirinden ayırmasını bilmeliyiz. Onların içinden kişiliğimize en uygunlarını ve en yararlılarını arayıp bulmalıyız” (Epiküros, 2014; 110).

Öyle ki, Epiküros’a göre bedensel hazlar hiçbir zaman tatmin edilemez. Bu yüzden de bedensel hazların peşinden giden insanlar daima acı çekmeye ve mutsuz olmaya mahkumdurlar. Öyle ki insan mutlu olmak istiyorsa sade ve durağan hazların peşinden gitmelidir. Bu haz çoğu zaman hazdan çok acının yokluğundan ibarettir. Bunu ise insan akli sayesinde yapacaktır. Epiküros’a göre, tinsel hazların bedensel hazlardan daha üstün olması, hayatı yaşlı insanlar için daha yaşanılır bir hale getirir.

Epiküros, arzuların disiplini üzerinde çok fazla durmuştur. Ona göre, insanlar, isteklerin ve hazların disiplini üzerinde pratik yapmalıdır. Yani, var olan hazlarla yetinmeyi bilmeli ve belirsiz olan hazlardan ise uzak durulmalıdır. Yemek ve kıyafet hususunda sadelik seçilerek, zenginlik göz ardı edilme-

lidir. Aynı şekilde, kamu görevlerinden ve onur rütbelerinden vazgeçerek sade ve dingin bir hayat seçilmelidir. Epiküros'a göre, insanoglu bu zorlu ve sıkıntılı yaşama tek başına girmemelidir. O, bu aşama da, dostluğun önemine dikkat çeker. Dostluk, insanın iyi yönde değişimine yardımcı olan bir araçtır. Ruhların tedavisi için, ustalar ve çıraklar birbirlerine yardım etmelidir (Hadot, 2011; 126-127). "Epiküros'un, bu görüşleri sonucu, gerçek bir hazcıyı hayal kırıklığına uğratacak bir biçimde çileci, hiç olmazsa son derecede kanaatkar bir yaşam tarzını haz verici bir hayat tarzı olarak önerdiğini görmekteyiz" (Arslan, 1999; 138). Öyle ki, Epiküros'un kendisi de bütün yaşamını kanaatkarlık ve ölçülülük zemini üzerine kurmuştur. O, son dönemlerinde yakalanmış olduğu müzmin hastalığını bile otokontrollü ve dingin bir ruh hali ile karşılamıştır (Störig, 2011; 187).

Epiküros'a göre, insanın mutlu olmasını sağlayan en temel haz, dostlukla elde edilmektedir. Dostluk bilgili insan için en önemli şeydir. Buradaki dostluk ise tamamen bireysel olan dostluktur. Çünkü Epiküros toplumsallıktan ve evlilikten tamamen uzak durulması gerektiği görüşündedir. Çünkü ona göre, evlilik ve toplumsallık insanı ruhsal anlamda sıkıntıya sokacak ve onu sürekli mutsuz edecektir. Oysa onun istediği bu değildir. Ona göre, bilge kişi, kendini toplumsallıktan soyutlayabilen, sürekli huzur ve mutluluk içerisinde olan kişidir. Dolayısıyla materyalist olan Epiküros, ahlak açısından eudaimonist, rasyonalist ve individüalisttir (Elmalı-Özden, 2011; 187-188). "Epiküros'un, bu görüşleri sonucu, gerçek bir hazcıyı hayal kırıklığına uğratacak bir biçimde çileci, hiç olmazsa son derecede kanaatkar bir yaşam tarzını haz verici bir hayat tarzı olarak önerdiğini görmekteyiz" (Arslan, 1999; 138).

"Epiküros ve onu izleyen epikürosçuların bu dönemde ortaya koydukları, acı tarafından bozulmamış bir tinsel haz yaşamı öğretisi birkaç yüzyıl boyunca etkisini sürdürmüştür" (Güçlü-Uzun, 2003; 647). Antik Yunan düşünürlerinden Epiküros, Bentham üzerinde en fazla etkiye sahip olan filozoftur diyebiliriz. Onun, fiziksel ve manevi hazları birlikte ele almış olması ve var olan hazların kalıcılığına önem vererek eylemlerimizi, sonunda ortaya çıkan haz miktarı üzerinden değerlendirmesiyle Bentham üzerinde görülebilir bir etki yaratmıştır.

SONUÇ

Sonuç olarak faydacı ahlak anlayışının temellerini Eski Yunan düşünürü Demokritos'a kadar götürebiliriz. Fakat sistemli bir şekilde ele alınması İngiliz filozofları tarafından olmuştur. Faydacılık kuramı, temelini antik çağda geliştirip yaygınlaştırılmış olan bazı hazcı, mutlulukçu ve faydacı düşünce biçimlerine dayandırmaya çalışır. Hazcılık, Aristippos tarafından savunulmuştur. Fakat daha inceltilmiş biçimi ise ilkçağ filozoflarından Epiküros tarafından dile getirilmiştir. Öyle ki, faydacı ahlak kuramı Eski Yunan felsefesinde hazcılık ve mutlulukçuluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat sistemli bir şekilde ele alınmayan bu görüşler daha sonraki geliştirilecek kuramlara zemin hazırlamıştır. Mutlu olmanın temelini haz koyulsa da, bu haz düşünürler tarafından farklı şekillerde yorumlanmış ve bir önceki görüşler üzerine yeni şeyler katılarak daha da geliştirilmiştir.

Antik Çağda hazcı ve mutlulukçu ahlak kuramları ile faydacılık, sonuççu bir öğreti olmaları açısından birbirlerine benzerler. Mutluluğu en yüksek iyi kabul edip, ahlaki yaşamın en temel amacı yapma hususunda da örtüşürler (Cevizci, 2014; 73). Bu öğretilerde, ahlak ilkelerinin temelinde insanın psikolojik yönelimlerinin olduğu ifade edilir. Ancak faydacılığı Antik Çağdaki öğretilerden farklı kılan önemli bir özelliği vardır. Bu özellik ise, faydacılığın toplumsal bir karaktere sahip olmasıdır. Faydacılık, Antik Çağın bireyci ve çıkarıcı karakterli hazcılığının karşısında bireyin tek başına mutluluğu yakalayamayacağını, onun sadece toplum içerisinde, diğer insanlarla beraber mutlu olabileceğini ifade eder.

KAYNAKÇA

- Akarsu. B.** (1998). *“Mutluluk Ahlakı”* İstanbul. İnkılap Kitabevi
- Arslan. A.** (2008). *“İlkçağ Felsefe Tarihi- Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi”*. İstanbul. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan. A.**(1999). *“Felsefeye Giriş.”* Ankara. Vadi yayınları
- Bertrand. A.** (2001). *“Ahlak Felsefesi,”* (Çev: Salih Zeki). Ankara. Akçağ Yayınları
- Cevizci. A.** (1998). *“İlkçağ Felsefe Tarihi.”* Bursa. Asa Kitabevi
- Cevizci. A.** (2002). *“Etiğe Giriş. İstanbul”*. Paradigma Yayınları.

Cevizci. A. (2014). “*Etik-Ahlak Felsefesi.*” İstanbul. Say Yayınları

Elmalı, O. Özden, Ö. (2011). “*İstanbul.*” Arı sanat Yayınları

Epiküros. (2014). “*Özdeyişler Mektuplar ve Aforizmalar.*” (Çev: Genim Renas). İstanbul. Arya Yayıncılık

Fromm. E. (1991). “*Kendini Savunan İnsan.*” (Çev: Necla Arat). İstanbul

Güçlü A., Uzun E., Uzun S., Yolsal Ü.H. (2003). “*Felsefe Sözlüğü.*” Ankara. Bilim ve Sanat Yayınları

Gökberk. M . (2000). “*Felsefe Tarihi. İstanbul*”. Remzi Kitabevi

Gürbüz. A. (2012). “*Hukuk Felsefesi Açısından Yararcılık Teorisinin Eleştirisi.*” İstanbul. Beta Yayınları

Güriz. A. (1963). “*Faydacı Teoriye Göre Ahlak ve Hukuk.*” Ankara. Ajans-Türk Matbaası

Hadot. P. (2011). “*İlkçağ Felsefesi Nedir?*”. (Çev: Muna Cedden). Ankara. Dost Kitabevi Yayınları

Lenoir. F. (2015). “*Mutluluk Üstüne.*” (Çev: Atakan Altınörs). İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayıncılık

Sahakian. W.S. (1997). “*Felsefe Tarihi.*” (Çev: Aziz Yardımlı). İstanbul. İdea Yayınları

Sarfati. M. (2015). “*Rasyonalite ve Neoklasik Kuram*”. Ekonomik Yaklaşım Dergisi. 16 (57). Ankara. 103-130

Störig. H.J. (2011). “*Vedalar dan Tractatus 'a Dünya Felsefe Tarihi.*” İstanbul. Say Yayınları

Thilly. F. (2000). “*Bir Felsefe Tarihi*”. (Çev: Nur Küçük-Yasemin Çevik). İstanbul. İdea Yayınevi